

non procedunt a lege æterna, sub hac ratione spectata: boni autem actus morales sunt effectus æternæ legis, quia ad illos de se movet et obligat: mali autem effectus morales non sunt effectus legis æternæ, ut mali sunt, licet sint materia legis æternæ prohibentis illos, sicut etiam non sunt effectus providentiæ, quia non sunt effectus Dei sub ea ratione, licet sint materia providentiæ; tum quatenus illam prohibito pars est, vel quasi principium providentiæ, juxta modum loquendi D. Thomæ: tum etiam quatenus permittuntur per divinam providentiam, et puniuntur, et ad aliquod bonum ordinantur. Atque hoc modo peccatum ut peccatum, licet simpliciter non sit ex lege æterna, nec secundum illam, imo contra illam, quoad materiale est ex lege æterna, qua Deus statuit cum creaturis concurrere, et punitio ejus est etiam ex lege æterna. Et ita qui peccant, ut ait Augustinus in Enchir., cap. 100: *Quantum ad ipsos attinet, quod Deus noluit fecerunt: quantum vero ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere voluerunt; hoc quippe ipso, quod contra voluntatem Dei fecerunt, de ipsis facta est voluntas ejus.* Et simili ratione de peccatore dicit, libr. 4 Confess., cap. 9: *Quo it, aut quo fugit, qui te dimittit, nisi a te placido ad te iratum? Nam ubi non invenit legem tuam in pœna sua?*

14. *Objectio.—Solutio.*—At vero loquendo de lege æterna secundum totam suam amplitudinem, omnes effectus providentiæ possunt dici aliquo modo effectus legis æternæ, quia tota gubernatio providentiæ divinæ continetur tanquam in principio in lege æterna, et ita omnis effectus providentiæ in lege æterna radicatur (ut sic dicam). Ita sentit D. Thomas, d. q. 5 de Verit., art. 1, ad 6, et sumitur ex locutionibus Augustini in locis citatis. Dices: lex fertur in generali; Deus autem per providentiam suam interdum operatur præter legem; ergo ille effectus non poterit dici esse a lege æterna, licet sit a providentia; ut solem aliquando quiescere, effectus est divinæ providentiæ, non tamen legis æternæ, quia potius lex æterna est ut continue moveatur. Respondetur, legem æternam esse universalissimam, et quod videtur discrepare ab una ejus parte, vel esse quasi dispensationem ejus, alia via esse consentaneum eidem legi æternæ secundum aliam partem: ut in exemplo dicto, licet quiescere solem non sit ex lege æterna præscripta de ordine servando in motibus celorum, imo sit dispensatio ejus, nihilominus est conformis alteri, qua Deus vult orationes ami-

corum exaudiri, si debito modo et ex justa causa fiant. Unde Augustinus, 26 contra Faust., cap. 3: *Appellamus naturam cognitum nobis cursum, solitumque naturæ, contra quem cum Deus aliquid facit, magnalia, vel mirabilia nominantur: contra illam vero summam naturæ legem a notitia remotam, tam Deus nullo modo facit, quam contra seipsum non facit.*

15. *An lex æterna sit una vel multiplex.*—Sexto et ultimo, ex dictis definiri potest quæstio, an lex æterna dicenda sit una, vel plures. In qua D. Thomas, dist. quæst. 93, a. 1, ad 1, sentit esse unam, ita ut neque ratione multiplicetur: nam constituit in hoc differentiam inter ideas et legem, quod ideas multiplicantur, cum lex æterna una tantum sit. Idem sentire videtur Vincentius supra citatus. Hæc tamen differentia non est facilis ad intelligendum, quia ideas non multiplicantur secundum rem, sed solum secundum diversos respectus rationis ad objecta: sic autem etiam multiplicantur præcepta, et leges in mente Dei. Sicut dicebamus paulo antea, alium esse legis modum circa res carentes ratione, et alium circa habentes rationem: et respectu harum potest in mente Dei distinguere lex mere naturalis vel positiva. Quod si dicas, ex his omnibus consurgere unam simplicissimam, et adæquatam legem respectu totius universi: eodem modo dici poterit dari in mente Dei unam adæquatam ideam universi, cujus aliæ, quæ ratione distinguuntur, sunt veluti partes. Unde Augustinus, lib. 1 de lib. Arb., cap. 5 et 6, et lib. de vera Relig., cap. 30 et 31, et sæpe alias, singulariter legem æternam vocat: in 9 de Civit., cap. 22, pluraliter dicit æternas et immutabiles esse leges quæ in divina sapientia vivunt, et lib. de Catechizand. rudib., cap. 18, dicit Deum convenientissimis legibus inferiores partes creaturæ ordinare posse.

16. *Resolutio auctoris.*—Tota vero hæc quæstio est de modo loquendi, satisque probabile est quod docet Alensis, dist. quæst. 26, membr. 6, sub diversis rationibus posse legem æternam vocari unam, et plures secundum rationem: nam simpliciter, et secundum se una est, et simplicissima, ut constat: in se tamen complectitur plures leges ratione distinctas, ut ratio facta probat. Neque hoc est novum: nam lex naturalis una dicitur, et plura continet præcepta, licet modo longe diverso: nam in lege naturali est unitas collectionis, in lege autem æterna est per summam simplicitatem. Addere vero possumus propter divum Thomam, esse majorem aliquam ratio-

nem unitatis in lege quam in idea: nam idea solum dicit habitudinem ad exemplar, seu exemplatum, et ideo distinctionem rationis recipit pro diversitate exemplarium: lex autem sicut et providentia respicit bonum commune, ut finem, et ideo omnia præcepta quæ ordinantur ad finem ejusdem rationis, censentur unum jus et unam legem constituere. Unde quia Deus respicit universalissimum finem, lex quæ est in ejus mente dicitur una, sicut et providentia.

CAPUT IV.

UTRUM LEX ÆTERNA SIT CAUSA LEGUM OMNIUM, ET PER ILLAS INNOTESCAT ET OBLIGET.

1. Explicuimus rationem, universalitatem et necessitatem legis æternæ: de causis autem ejus non est quod dicamus, quia cum sit Deus ipse, nullam habet causam, sed ad summum potest habere rationem, eo modo quo vel divina voluntas est ratio præcipua divinæ legis, ut posita est in Deo ex æternitate, vel quo divina sapientia dici potest ratio justissimæ voluntatis ejus, in qua efficacia hujus legis posita est, ut explicuimus, et ideo de causis hujus legis nihil superest dicendum. De effectibus autem ejus quantum ad actus qui per ipsam imperantur, vel ex impressione ipsius fiunt, obiter etiam diximus quæ pro materiæ capacitate necessaria visa sunt. Solum ergo superest dicendum de proximo, et quasi intrinseco effectui legis, qui est obligare subditos, quomodo in legem æternam conveniat. Et ut hoc punctum, quod morale est, sine verborum ambiguitate tractetur, suppono sermonem esse de lege æterna, ut est proprie præceptiva respectu hominum (et idem cum proportionem de Angelis); nam prout extenditur ad inferiores creaturas, clarum est non inducere obligationem propriam, sed instinctum, vel inclinationem, aut impetum naturaliter determinantem ad unum: qui effectus neque ad propriam legem pertinet, neque aliam doctrinam requirit, præter philosophicam.

2. *Lex æterna præceptiva sufficienter promulgata vim obligandi habet.*—De lege igitur æterna sic spectata dicimus habere vim obligandi de se, si sufficienter promulgetur et applicetur. Probatur, quia alias non esset vera et propria lex, cum de ratione legis sit obligare, ut supra ostensum est. Item, quia Deus habet supremam potestatem imperandi: ergo et obligandi (nam superioris præceptum obligatio-

nem inducit), sed per suam legem æternam imperat (non enim incipit in tempore suum imperium concipere): ergo per eandem obligat. Dices, ergo obligat ab æterno, cum ipsa sit æterna: consequens est clare falsum: ergo. Respondetur negando consequentiam: nam providentia æterna est, et non ab æterno gubernat, quia gubernare dicit actionem transeuntem circa creaturas actu existentes; ita ergo lex æterna ab æterno ponitur, non tamen ab æterno obligat, sed in tempore, quia obligare dicit respectum ad creaturas actu existentes. Hoc ergo posito, declarandum superest quomodo hæc lex obliget, an, scilicet, immediate per se ipsam, vel mediis aliis legibus quæ ab ipsa manant.

3. *An cæteræ leges ab æterna vim obligandi habeant.—Ratio dubitandi.*—Ad hoc autem explicandum, tractandum est præcipuum dubium propositum de origine legum omnium a lege æterna, quod aliis verbis quæri solet, an omnes leges sint effectus legis æternæ, ac ejus participationes, ita ut ab illa vim obligandi habeant: ratio autem dubitandi esse potest, quia vel est sermo de lege divina, vel de humana: sed neutra potest proprie dici effectus legis æternæ: ergo. Minor quoad priorem partem probatur: quia lex divina est imperium ipsiusmet Dei: ergo est in ipso Deo: ergo ex æternitate est in ipso: ergo est ipsa lex æterna: ergo non est effectus ejus. Quoad posteriorem autem partem probatur, quia si lex humana esset effectus legis æternæ, ab illa participaret vim obligandi: ergo obligaret ex jure divino, et non humano, quod est clare falsum. Probatur autem ultima illatio: nam lex naturalis obligat ex divino jure, solum quia est participatio legis æternæ: ergo si lex humana est similis participatio, eodem jure obligabit.

4. *Resolutio affirmativa.*—Nihilominus, dicendum est primo omnem legem aliquo modo esse a lege æterna, et ab illa habere vim obligandi. Hæc est D. Thomæ sententia, d. q. 93, art. 3, Alensis, d. q. 26, membr. 7, et aliorum theologorum. Et sumitur ex Augustino, lib. de vera Relig., cap. 31, ubi hanc vocat *legem omnium artium*, et paulo inferius: *Conditor (ait) legum temporalium, si vir bonus est et sapiens, illam ipsam consulit æternam, de qua nulli animæ judicare datum est, ut secundum ejus incommutabiles regulas quid sit pro tempore jubendum, vetandumque discernat.* Hac etiam ratione dixit idem Augustinus, tract. 6 in Joan.: *Ipsa jura humana per imperatore.*

et reges Deus distribuit generi humano. Item, lib. 2 de liber. Arbit. cap. 9, ait: *Nihil est in temporali lege justum, quod ex lege æterna non derivetur.* Idem, q. 67 in Exod.: *Lex (inquit) æterna Dei est, quam consulunt omnes piæ mentes, ut quod in ea invenerint, vel faciant, vel jubeant, vel retent.* Ubi obiter advertendum est non omnes homines recte operantes consulere legem æternam in se ipsa, seu prout in Deo est: nam fortasse aliqui carentes fide eam in se non cognoscunt; multi etiam illam actu non considerant, quando recte operantur, vel honeste præcipiunt: dicuntur ergo illam consulere, vel in se, vel in aliqua sui participatione, qualis est naturalis ratio, aut lumen fidei, ut D. Thomas supra exposuit, art. 2, et Alensis, memb. 2. Multi vero ex philosophis legem æternam in Deo ipso existentem per effectus assecuti sunt, et consequenter agnoverunt omnem rectam, seu veram legem in hominibus existentem ab æterna lege manare, vel immediate, ut legem naturalem, vel mediante ista, ut leges humanas. Unde Cicero, lib. 2 de Legib., postquam principem illam legem, id est, æternam commendavit, subdit: *Ex qua illa lex, quam dii humano generi dederunt, recte est laudata, et cætera, qui prosequitur: et in Philippic. 2 dixit: Lex nihil aliud est nisi recta, et a numine deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibensque contraria.* Unde etiam Demosth., ut refert Martian. I. C. in lib. 2, ff. de Leg., dixit: *Lex est cui omnes homines debent obedire, quia omnis lex inventio quedam et donum Dei est.*

5. Ratio autem generalis reddi potest, quia lex æterna est lex per essentiam, et omnis alia est per participationem; ergo necesse est ut omnis alia lex sit effectus legis æternæ. Declaratur præterea, quia lex duo requirit, unum, ut sit justa et rationi consentanea; aliud, ut sit efficax ad obligandum; sed omnis recta ratio creata est ex participatione divini luminis, quod signatum est in nobis, et omnis potestas hominum desuper datur, et a Domino Deo est; ergo omnis lex in hominibus existens est ex lege æterna. Et utrumque significavit divina sapientia, cum dixit: *Per me reges regnant, utique quantum ad potestatem, et legum conditores justa decernunt, videlicet, quoad rectam rationem.*

6. Magis autem explicabimus rationem hanc, declarando duo membra in ratione dubitandi posita. Cujus priorem partem de lege divina attigit Cajetanus, dicto art. 3, et respondet rationem supernaturalem esse legem divinam,

et illam esse participationem et effectum legis æternæ, juxta mentem D. Thomæ, q. 91, a. 4, ad 3. Unde etiam addit legem divinam non esse rationem existentem in Deo; sed existentem in homine ad se vel ad alios supernaturaliter gubernandos. Quod de lege divina naturali cum proportione intelligi potest. Ut autem melius intelligatur, advertendum est, quod in principio præcedentis libri notavi, legem considerari posse, vel in legislatore, vel in subditis, et in illo esse proprie ac formaliter; in his vero tanquam in applicante legem per aliqua signa illius. Lex ergo divina quatenus est in legislatore, in ipso Deo est, quia ipse solus est proprius legislator talis legis: in hominibus autem est tanquam in subditis, etiamsi consideretur prout est in hominibus gubernantibus: nam etiam illi subditi sunt legi divinæ, et respectu aliorum solum se habent ut proponentes, et declarantes legem, quæ in Deo est. Et sic dicitur lex vetus data per Moysen, Joan. 1, et ipsi Moysi data dicitur per Angelos, Actor 7. Tamen jus obligandi non erat a voluntate Moysi, vel Angelorum, sed immediate a voluntate Dei, et ideo in ipso solo erat, ut in legislatore; et idem est servata proportione de lege gratiæ et de lege naturali.

7. Unde fit, ut lex divina, quatenus in legislatore est, non sit effectus legis æternæ, sed potius ipsa lex æterna secundum quemdam conceptum inadæquatam ejus. Possumus autem duas denominationes in ea distinguere, unam, quatenus æterna est, quæ ut sic præscindit ab externa promulgatione, et non dicit respectum ad creaturas actu existentes: aliam, prout est jam actu promulgata et obligans, et consequenter dicens respectum temporalem ad creaturas actu jam existentes, et ut sic potest denominari divina: ita ut sub hac voce connotet hunc statum sufficientis communicationis et promulgationis ad extra. Proprius vero dicitur lex divina, lex ipsa ad extra existens in subditis vel ministris Dei, seu in cognitione, vel signo quolibet per quod eis sufficienter proponitur: et hoc modo dicimus legem divinam esse participationem legis æternæ excellentiorem quamcumque alia: tum quia perfectius in ea participatur lex æterna: tum etiam quia immediatius ab ipsa manat; tum denique quia obligatio ejus immediate est ab eadem divina auctoritate. Et sic satisfactum est priori parti difficultatis.

8. *Differentia inter legem æternam divinam et leges humanas.* — Ad alteram vero partem neganda est illatio ibi facta, nimirum, quod obligatio legis humanæ divina sit. Est enim

longe diversa ratio in lege humana et divina: nam lex humana non solum prout in subditis, sed etiam prout est in proprio legislatore, est quid creatum et temporale, quia hæc lex in mente et voluntate hominis formatur ac perficitur, quia immediate est lex hominis, non ipsius Dei: unde hæc lex sub utraque consideratione est effectus legis æternæ, ut probat ratio facta, quia hæc etiam lex, prout est in ipso legislatore, est lex per participationem. Item manat a potestate data ad ipso Deo, ad Roman. 13. Habet etiam vim obligandi quatenus nititur principiis legis æternæ, quale est obediendum esse superioribus. Denique quia ut sit recta, debet esse conformis legi æternæ; est ergo his modis omnibus effectus ejus: et ita de hac lege potissime loquitur Augustinus locis citatis. Unde fit ut hæc lex, quatenus est in subditis, non ita immediate sit effectus legis æternæ, sicut lex ipsa divina. Nam lex humana pervenit ad subditos mediante homine, non tantum ut causa per accidens (ut sic dicam), id est, proponente et applicante, sed etiam ut causa per se, id est, constituyente ipsam legem: nam a voluntate hominis legislatoris habet proxime hæc lex suam virtutem et efficaciam. Hinc etiam sequitur differentia quæ in proposita difficultate postulatur, quia in divina lege obligatio est immediate ab ipso Deo; nam prout est in homine non obligat, nisi quatenus indicat divinam rationem, seu voluntatem; in lege autem humana obligatio non est immediate a Deo, quia prout est in subditis immediate respicit voluntatem principis, qui habet vim constituendi novam legem distinctam a lege divina, et ab illa est proxima obligatio, quamvis radicaliter tota sit a lege æterna.

9. *Lex æterna non est per se ipsam nota hominibus viatoribus, sed per alias leges innotescit.* — Quo sensu verum sit omnes habere notitiam legis æternæ. — Præterea ex dictis concluditur legem æternam non esse per se ipsam notam hominibus in hac vita, sed vel in aliis legibus, vel per illas. Viatores enim homines non possunt divinam voluntatem in se ipsa cognoscere, sed solum quantum per aliqua signa, vel effectus eis proponitur; et ideo proprium est beatorum ut, divinam voluntatem intuentes, per illam ut per propriam legem gubernentur, ut supra ex Augustino retuli. Cognoscunt ergo viatores legem æternam per participationem ejus, ac subinde per leges justas, temporales, ac creatas, quia sicut causæ secundæ ostendunt primam, et creaturæ creatorem, ita leges tem-

porales, quæ participationes sunt legis æternæ, ostendunt fontem a quo manant. Tamen (ut dixi) non omnes homines consequuntur hanc cognitionem, quia non omnes valent ex affectu causam cognoscere: et ita omnes quidem homines necessario vident aliquam participationem legis æternæ in se ipsis, quia nemo utens ratione est, qui non judicet aliquo modo honestum esse sequendum et turpe vitandum: et in hoc sensu dicunt homines habere aliquam notitiam legis æternæ, ut loquuntur D. Thomas, Alensis et alii theologi cum Augustino, l. 1 de liber. Arbit., cap. 6, et de vera Relig., cap. 18. Nihilominus tamen non omnes cognoscunt illam formaliter sub ratione participationis legis æternæ, et ita non est omnibus nota lex æterna per directam cognitionem, quæ ad ipsam formaliter terminetur. Aliqui tamen eam cognitionem assequuntur, vel naturali discursu, vel perfectius per revelationem fidei, et ideo dixi legem æternam quibusdam notam esse tantum in inferioribus legibus; aliis vero non solum in illis, sed etiam per illas.

10. *De modo quo lex æterna obliget subditos.* — Ultimo, constat ex dictis quomodo lex æterna obliget: nam præcise spectata ut æterna est, non potest dici obligare, sed dici poterit obligativa (ut sic res explicetur), seu de se sufficiens ad obligandum: ratio est, quia lex non potest actu obligare, nisi sit exterius promulgata; lex autem æterna ut sic, non est exterius promulgata; ergo. Item lex æterna ut sic, non connotat effectum temporalem jam factum, quia sic repugnaret esse æternam; sed actu obligare est temporalis effectus: ergo. Unde etiam fit ut lex æterna nunquam per seipsam obliget separata ab omni alia lege, sed necessario debet alicui alteri conjungi, ut actu obliget. Quia non actu obligat, nisi quando actu exterius promulgatur; non promulgatur autem, nisi quando lex aliqua divina vel humana promulgatur. Atque hoc modo potest dici legem æternam nunquam obligare immediate, sed mediante aliqua alia lege: diverso tamen modo, quia quando per divinam legem applicatur, ratio obligationis principalis, ac proxima est ipsa lex æterna; et lex divina, quæ ibi intervenit, solum est signum indicans legem principaliter obligantem. Quod in legibus divinis positivis est manifestum: in lege autem naturali habet aliquam difficultatem, quam in sequentibus capitibus explicabimus. Quando autem applicatio legis æternæ fit per legem humanam, tunc licet lex æterna concurrat ad obligationem ad modum causæ uni-

versalis, tamen proxima causa obligationis est ipsa lex humana, quia non obligat tantum ut signum voluntatis divinæ, sed proxime, ut signum voluntatis humanæ, et ita in legibus humanis minus propinque (ut sic dicam) obligat lex æterna. De qua hæc sufficere videntur.

CAPUT V.

AN LEX NATURALIS SIT IPSA NATURALIS RATIO RECTA.

1. *Variae opiniones circa formalem rationem legis naturalis.* — *Sensus questionis exponitur.* — Aliquam esse naturalem legem in libro 1, capite 3, supposuimus et ostendimus, fietque certius inquirendo quid sit. Dixerunt ergo aliqui hanc legem nihil aliud esse quam ipsam naturam rationalem, ut talis est. Hoc tamen in diversis sensibus affirmari potest, et ideo advertere oportet rationalem naturam dupliciter spectari posse: uno modo secundum se, id est, quatenus ratione talis essentia, quam habet, quædam sunt illi convenientia, et alia inconvenientia: alio modo quatenus vim habet iudicandi de his quæ sibi conveniunt, vel disconveniunt, mediante lumine naturalis rationis. Quam duplicem considerationem insinuavit divus Thomas, dicta questione 94, articulo 2, ubi prius distinguit varias inclinationes naturales humanæ naturæ, secundum quas ratio dicat de his, quæ sunt bona, vel mala tali naturæ, ut inde colligat præcepta legis naturalis. Duplex ergo sensus esse potest sententiæ asserentis legem naturalem esse ipsam naturam rationalem. Primus est, ut hoc intelligatur de ipsa natura secundum se, quatenus ratione suæ essentia talis est, ut ei ex natura sua tales actiones sint convenientes, et contrariæ disconvenientes. Alter est ut intelligatur de ipsa natura ratione iudicii rationis quod in ipsa est connaturaliter, et respectu illius habet rationem legis.

2. *Prima opinio affirmans legem naturalem consistere formaliter in ipsa natura rationali ut non implicat contradictionem, et est fundamentum honestatis in actibus.* — Est ergo prima sententia affirmans naturam rationalem secundum se, et ut non implicat contradictionem, estque fundamentum omnis honestatis actuum humanorum, vel convenientium tali naturæ, vel contrariæ turpitudinis eorum per disconvenientiam ad eandem, esse ipsam legem naturalem. Ita docuit Vasquez, 1. 2, disputat. 150, capite 3, et id sæpe repetit in toto

discursu hujus materiæ, neminem autem pro hac sententia refert. Fundamentum est, quia sunt aliquæ actiones ita intrinsece malæ ex natura sua, ut nullo modo pendeant in malitia ex prohibitione extrinseca, nec ex iudicio, vel voluntate divina, et eadem ratione sunt aliæ actiones ita intrinsece bonæ et honestæ, ut in hoc etiam non pendeant ex causa extrinseca. Quod suppono ex communi sententia theologorum in 2, d. 38, et ex divo Thoma, 1. 2, q. 100, art. 9, et Vict. Relect. de Homicid., 1 part., et in sequentibus id confirmavimus. Nunc breviter ratio est, quia actus morales habent suas intrinsecas naturas et essentias immutabiles, quæ non pendent a causa, vel voluntate extrinseca magis quam aliæ rerum essentia, quæ per se non implicat contradictionem, ut nunc ex Metaphysica suppono.

3. Hinc ergo formatur prima ratio: nam in his actionibus invenitur honestas vel turpitudine per conformitatem ad aliquam legem, et non per conformitatem ad iudicium rationis: ergo per conformitatem ad ipsam rationalem naturam: ergo ipsa natura secundum se est lex naturalis respectu omnium quæ præcipiuntur vel prohibentur, vel probantur aut permittuntur lege naturali. Major supponitur, vel ex illo Roman. 4: *Ubi non est lex, nec prævaricatio*, vel ex definitione peccati tradita ab Augustino, 22 contra Faustum, capite 37: *Est dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei*: vel ex illo Ambrosii, libro de Paradiso, cap. 8: *Non consisteret peccatum, si interdictio non fuisset*: vel denique quia omnis honestas virtutis habet aliquam mensuram, quæ habet rationem legis. Minor vero probatur: quia mentiri, verbi gratia, non ideo malum est quia per rationem iudicatur malum, sed potius e converso; ideo vere iudicatur malum, quia per se malum est: ergo non est iudicium mensura malitiæ actus: ergo nec est lex prohibens illud. Unde e converso probantur aliæ consequentiæ, quia ille actus ideo malus est, quia secundum se est disconveniens naturæ rationali: ergo ipsa natura est mensura talis actus, et consequenter est lex naturalis.

4. Secunda ratio esse potest, quia præcepta hujus legis sunt, vel principia per se nota ex terminis, vel conclusiones evidenti necessitate ex illis elicite, quæ sunt priores omni iudicio rationis, non solum intellectus creati, sed etiam ipsius intellectus divini: sicut enim essentia rerum, quatenus non implicat contradictionem, sunt tales vel tales in esse essentia ex se, et ante omnem causalitatem Dei, et quasi

independenter ab ipso, ita honestas veritatis et turpitudine mendacii talis est ex se, et secundum æternam veritatem: ergo respectu talium actuum vel præceptorum non potest iudicium habere rationem legis, quandoquidem ante omne iudicium sunt boni vel mali, atque adeo præcepti vel prohibiti; ergo nihil potest habere rationem legis naturalis respectu illorum, nisi natura ipsa rationalis. Tertio, in aliis naturis rerum inferiorum, mensura boni et mali, convenientis et disconvenientis est uniuscujusque rei natura: ut, verbi gratia, calor est disconveniens aquæ, et frigus conveniens, quia aqua ex vi suæ formæ et naturæ postulat frigus et non calorem, sed potius illi repugnat. Unde si velimus mensuram aliquam, et quasi legem assignare motionum convenientium et disconvenientium tali rei, nullam inveniemus præter naturam ejus; ergo idem cum proportione est in natura rationali, in qua convenientia vel disconvenientia actus liberi ad ipsam naturam rationalem ut talis est, constituit honestatem vel turpitudinem, et ita magis proprie pertinet ad rationem legis.

5. *Excluditur prima opinio de ratione legis naturalis.* — In hac sententia veram esse existimo doctrinam, quam in fundamento supponit de intrinseca honestate vel malitia actuum, qua sub legem naturalem prohibentem vel præcipientem cadunt, ut in discursu capitis declarabo. Nihilominus sententia ipsa quatenus ad legem naturalem declarandam pertinet, et modus loquendi de illa mihi non probatur. Primo, quia modus loquendi alienus est ab omnibus theologis et philosophis, ut statim videbimus. Secundo, quia natura ipsa rationis præcise spectata, ut talis essentia est, nec præcipit, nec ostendit honestatem aut malitiam, nec dirigit aut illuminat, nec alium proprium effectum legis habet: ergo non potest dici lex nisi velimus valde æquivoce et metaphorice nomine legis uti, quod evertit totam disputationem: nam supponimus cum communi sententia non solum doctorum, sed etiam canonum et legum, jus naturale esse verum jus, et legem naturalem esse veram legem.

6. Tertio, declaratur in hunc modum, quia non omne id quod est fundamentum honestatis, seu rectitudinis actus lege præcepti, vel quod est fundamentum turpitudinis actus lege prohibiti, potest dici lex: ergo licet natura rationalis sit fundamentum honestatis objectivæ actuum moralium humanorum, non ideo dici potest lex, et eadem ratione, quamvis dicatur

mensura, non ideo recte concluditur quod sit lex, quia mensura latius patet quam lex: unde totus discursus procedit a generali ad speciale affirmative colligendo, quod vitiosum est. Assumptum declaratur multis modis. Primo, in eleemosyna: indigentia pauperis, et facultas dantis est fundamentum honestatis, vel obligationis actus eleemosynæ, et tamen nemo dicit necessitatem pauperis esse legem eleemosynæ: simile est quod de temperantia tradit D. Thomas, 2. 2, q. 141, art. 6, necessitatem corporis esse regulam temperantiæ; nemo tamen dicit esse legem, sed esse fundamentum legis. Imo ibidem ad 1, ait D. Thomas beatitudinem esse regulam actuum humanorum, quatenus honesti sunt, et tamen non est lex; constat ergo rationem regulæ et mensuræ latius patere. Item finis est regula et mensura mediorum, et non est lex; et objectum est regula et mensura actuum, et similiter non est lex, vel laboramus in æquivoce abutendo terminis.

7. *Impugnatur prædicta opinio ex absurdis quæ sequuntur.* — Præterea possumus ab inconvenientibus argumentari; unum est, quia sequitur non minus proprie habere Deum suam legem naturalem, quæ ipsum liget et obliget, quam homines, quod videtur absurdum. Sequela patet, quia etiam Deo repugnat, verbi gratia, mendacium, quod est disconveniens excellenti naturæ suæ; est ergo ipsa natura Dei regula honestatis, quæ est in dicendo verum, et turpitudinis, quæ est in mendacio; ergo natura Dei non minus est lex respectu Dei, quam sit natura hominis respectu hominis. Nam quod voluntas Dei tantam habeat rectitudinem, ut non possit non conformari illi naturæ, quando aliquid postulat ut necessarium ad honestatem, nihil refert ad rationem legis, quæ solum ponitur in illa ratione mensuræ, quæ in natura divina invenitur. Unde D. Thomas, 1 p., q. 21, art. 1, ad 3, ait justitiam Dei respicere decentiam ipsius, secundum quod reddit sibi quod sibi debetur; ipsa ergo natura Dei est mensura suarum actionum, quatenus convenienter et decenter ad illam operatur: erit ergo lex. Item eadem ratione divina bonitas manifestata beato erit lex amoris beatifici: quia est mensura honestatis ejus, et modi quem observare debet in diligendo. Parumque refert quod amor ille sit necessarius necne, quandoquidem lex hæc est mere naturalis, et solum requirit rationem mensuræ in ipsa natura existentem.

8. Deinde sequitur legem naturalem non